

CRTA PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE IZBORNIH USLOVA

TREĆI DEO:

Transparentnost izbornog procesa i poverenje birača

Crta je sistematično posmatrala izbore i iznosila preporuke koje bi unapredile transparentnost izbornog procesa i povratila poverenje birača posle vanrednih parlamentarnih izbora 2016, predsedničkih 2017. i izbora za Skupštinu grada Beograda 2018. godine.

Nepoverenje građana u izborni proces raste iz godine u godinu.

U cilju uspostavljanja poverenja građana u izborni proces i u institucije za sprovođenje izbora, potrebno je unaprediti transparentnost i otvorenost celokupnog izbornog procesa.

Poverenje građana moglo bi da se povрати ukoliko bi nadležne institucije, pre svega Republička izborna komisija, pravovremeno objavljivale sve relevantne podatke o izbornom pro-

cesu. Uz to, trebalo bi da se unapredi način na koji institucije postupaju po prijavama građana na nepravilnosti u toku izbora.

Ozbiljni nedostaci biračkog spiska, njegove administracije i ažuriranja značajno utiču na poverenje građana u izborni proces. Samo jedna četvrtina građana Srbije veruje da birački spisak sadrži ažurirane i tačne podatke. Potrebno je sprovesti otvoren dijalog svih institucija sa ciljem revizije, ažuriranja i unapređenja kvaliteta podataka u biračkom spisku, uz učešće zainteresovane javnosti.

Velika većina građana smatra da je potrebna nezavisna kontrola regularnosti izbornog procesa. Nezavisni posmatrači izbora mogu dodatno da doprinesu poverenju građana u izborni proces, ali da bi bili potpuno efikasni, položaj posmatrača trebalo bi da dobije svoje mesto u izbornom zakonodavstvu, što do sada nije bilo slučaj i zavisi od arbitrarnosti izbornih komisija.

Da bi se vratilo poverenje birača i unapredila transparentnost izbora Crta predlaže 17 preporuka a sve preporuke dostupne su na sajtu **Građani na straži**.

Potrebno je izmeniti dosadašnju praksu izbornih komisija u pravcu veće transparentnosti procesa. Po prijemu zapisnika o radu biračkih odbora sa svih biračkih mesta **zapisnici bi trebalo da se objavljuju** na sajtovima izbornih komisija. Objavljeni zapisnici bi trebalo da budu pretraživi na nivou biračkih mesta. Sednice RIK trebalo bi **uživo prenositi**, a na sajtovima izbornih komisija trebalo bi da budu objavljivani **preliminarne i konačne rezultate izbora** po biračkim mestima, **stenogrami sa plenarnih sednica i sastanaka radnih tela**, kao i svi dodatni materijali i dokumenti, u formatu pogodnom za dalju upotrebu. Zakon o izboru narodnih poslanika i Zakon o lokalnim izborima trebalo bi dopuniti tako da se izborne komisije ovlaste da vrše **uvid u vreće sa izbornim materijalom** kada se utvrdi postojanje teških grešaka u zapisnicima o radu biračkih odbora.

Birački spisak bi trebalo ažurirati. Ovaj proces trebalo bi da vodi radna grupa koju bi činili svi relevantni akteri, sa ciljem unapređenja mehanizma za **redovno i sveobuhvatno ažuriranje i reviziju biračkog spiska**. Potrebna je **bolja koordinacija između matičnih službi i službi nadležnih za vođenje biračkog spiska**. **Nadzor nad radom lica koja rukuju biračkim spiskom** trebalo bi unaprediti, što podrazumeva izmene dosadašnje prakse Upravnog inspektorata u pravcu redovnog i vanrednog upravnog nadzora rada službenika, kao i doslednu primenu kaznenih odredbi prema odgovornom licu u organu nadležnom za ažuriranje biračkog spiska, ako ne obezbedi njegovu tačnost i ažurnost. Sve informacije o održavanju i ažuriranju biračkog spiska trebalo bi da budu **objavljene na sajtu MDULS**.

Birači bi morali da imaju pravo da izvrše **uvid u izvod iz biračkog spiska i druge dokumente** u cilju otklanjanja sumnji da su glasala lica koja se ne nalaze u biračkom spisku, lica

koja se nalaze u biračkom spisku ali su preminula ili lica koja ne žive duži niz godina u Srbiji. Konačno, potrebno je **olakšati proceduru građanima za ažuriranje podataka u biračkom spisku**, tako što bi MDULS i lokalne samouprave objavile obrazac za upis u birački spisak na internet stranicama i omogućile da se popunjen obrazac sa kopijom ličnog dokumenta pošalju i elektronski. Dodatno bi trebalo **jasnije definisati način dostavljanja poziva** za glasanje.

Radi povratka poverenja građana u institucije koje su zadužene za kontrolu sprovođenja izbora, predlažemo dopunu Zakona o elektronskim medijima kojom bi se uvelo **redovno izveštavanje o ispunjenosti indikatora uspešnosti rada** Saveta REM-a, kojim bi se Narodnoj skupštini dao argumentovan osnov za ocenu rada REM. Konačno, dopunama Zakona o Agenciji za borbu protiv korupcije i Zakona o elektronskim medijima propisali bi se **kratki rokovi u kojima se postupa po prijavama građana**, što bi kontrolu predizborne kampanje učinilo delotvornijom i vratilo poverenje u ove institucije.

Status i položaj posmatrača potrebno je urediti izmenama Zakona o izboru narodnih poslanika i Zakona o lokalnim izborima, u skladu sa međunarodnim standardima. Dopunama zakona bila bi taksativno popisana njihova ovlašćenja, bio bi ograničen broj posmatrača koji mogu da posmatraju rad jednog izbornog organa, i razgraničili bi se pojmovi kratkoročnih i dugoročnih posmatrača. Takođe, potrebno je ubrzati i vremenski oročiti **proces konstatovanja ispunjenosti uslova za posmatranje izbora** i izdavanja akreditacija posmatračima. **Vremenski period važenja izdatih akreditacija trebalo bi jasno definisati i produžiti**, tako da se dozvoli posmatranje rada izbornih organa do okončanja svih postupaka zaštite izbornog prava.

U sprovođenje preporuka neophodno je uključivanje: Narodne skupštine Republike Srbije, Ministarstva pravde, Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave, Ministarstva unutrašnjih poslova, Upravnog suda, Republičke izborne komisije i lokalnih izbornih komisija, jedinica lokalnih samouprava, Upravnog inspektorata, Agencije za borbu protiv korupcije i Regulatornog tela za elektronske medije.

Za ostvarivanje ovih preporuka potrebne su izmene Zakona o izboru narodnih poslanika, Zakona o lokalnim izborima, Zakona o izboru predsednika Republike, Zakona o Agenciji za borbu protiv korupcije, Zakona o elektronskim medijima, Uputstva za

sprovođenje izbora, Uputstva za sprovođenje Zakona o jedin-stvenom biračkom spisku, kao i drugih podzakonskih akata.

Sve navedene preporuke ponavljaju se u više izbornih preporuka. Osim najave iz 2019. Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave da će se birački spisak ažurirati, još uvek nijedna od ovih preporuka nije u potpunosti primenjena.

Za unapređenje izbornih uslova i povratak poverenja birača u izbore potrebno je unaprediti transparentnost u svim fazama izbornog procesa i izvršiti temeljnu reviziju biračkog spiska.

CRTA PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE IZBORNIH USLOVA:

Sprečavanje zloupotrebe javnih resursa

Ravnopravnost učesnika i ravnomerna medijska zastupljenost

Transparentnost procesa i poverenje birača

Pravna sigurnost i zaštita izbornog prava

Kapacitet i efikasnost izborne administracije